

Helsedirektoratet v/
Nina.Aulie@helsedir.no
Sarah.Krogstad@helsedir.no

Oslo, 1. april 2020

Vår ref.: 98268

Konsekvenser av pandemien og tiltakene

Vi viser til Helsedirektoratets anmodning om våre vurderinger av konsekvenser knyttet til Covid-19-pandemien.

Spekter vil innledningsvis påpeke at de inngripende tiltakene som er iverksatt som forventet rammer norske virksomheter og næringsliv massivt. Det er grunn til å berømme både regjeringen og Stortinget for utstrakt vilje til å bidra med krisepakker og støtteordninger for å avhjelpe situasjonen. Det er likevel med stor bekymring vi ser at selv solide selskaper vil kunne få store problemer med å opprettholde og videreføre sin virksomhet og tilhørende arbeidsplasser dersom tiltakene varer i samme omfang over lang tid. Dette er etter Spekters oppfatning kritisk både med tanke på verdiskaping og velferd. Det er derfor avgjørende å balansere tiltak som både ivaretar nødvendig smittevern, samtidig som nærings- og arbeidsliv kan fungere mest mulig normalt.

Avgrensning

Våre innspill dreier seg i hovedsak om driftsmessige konsekvenser og utfordringer knyttet til situasjonen og de iverksatte tiltakene. Vi avgrenser mot smittevernfaglige vurderinger som ligger utenfor vårt kompetansefelt, og viser her til den løpende kontakten Helsedirektoratet har med HOD og med våre medlemmer innenfor spesialisthelsetjenesten.

Spekters medlemmer og grunnlaget for vurderingene

Spekters medlemmer er private og offentlig eide virksomheter som bærer et utpreget samfunnsoppdrag, eller som gjennom sin forretningsdrift og sine leveranser bidrar til at andre løser sitt samfunnsoppdrag.

Vi er dominerende innen sektorene helse, samferdsel og kultur. Mange av våre medlemmer har samfunnskritiske funksjoner etter DSBs kategorisering. Våre vurderinger baserer seg på den daglige kontakten vi har med medlemmene.

Vi redegjør dels overordnet for utfordringene, dels går vi mer i dybden på enkeltutfordringer og viser til noen enkeltteksempler. Disse er på ingen måte uttømmende og gis kun for å illustrere problemer og dilemmaer.

Overordnet betraktning

Koronapandemien gjør at vi som samfunn er rammet av en krise som er ulik alle andre vi tidligere har opplevd. Både i type og størrelse skiller den seg fra andre kriser. De kraftige tiltakene og restriksjonene som er innført i Norge for å bremse spredningen av viruset gjør at en stor del av tjenestesektoren mister tilnærmet all etterspørsel. Mange bransjer som til sammen ansetter flere hundretusener, har i realiteten fått et næringsforbud. Aldri har børsene falt så raskt, og aldri har antall arbeidsløse og permitterte økt så kraftig. Slike tall har vi aldri sett før, og vi er fortsatt i begynnelsen av innsatsen mot viruset.

Omfanget av tiltak vil derfor måtte vurderes ut fra hvor lenge det er nødvendig å stoppe eller redusere aktiviteten i samfunnet. Tiltakene må også sees i lys av at bedriftene nå er rammet av en villet/pålagt politikk som raskt har medført redusert etterspørsel og aktivitet i økonomien og at situasjonen er svært ulik en typisk langvarig lavkonjunktur. De tiltakene som er naturlige i lavkonjunkturperioder er ikke uten videre de samme tiltakene som er aktuelle nå.

For næringslivet generelt er det avgjørende at de økonomiske krisetiltakene innrettes slik at næringslivet kommer seg gjennom krisen og kan starte opp igjen, slik at økonomien raskest mulig kommer tilbake i normal fart etter at krisen er over.

Tiltakene som er iverksatt for å redusere smitte av koronaviruset, har hatt fått svært store konsekvenser for Spekters medlemmer. De aller fleste er rammet på en eller annen måte, mange opplever inntektssvikt og en stor del har gjennomført eller planlegger permittering av ansatte.

Fare for kollaps i kollektivtrafikken

Kollektivtrafikken er definert som samfunnskritisk virksomhet og spiller for tiden en helt avgjørende rolle for at andre i samfunnskritiske funksjoner, som f.eks. ansatte i helse- og omsorgssektoren, kommer seg trygt til og fra jobb. Derfor må det være tilstrekkelig antall avganger blant annet av hensyn til at passasjerene skal kunne holde avstand til hverandre. Situasjonen til kollektivtrafikkaktørene er imidlertid akutt og alvorlig. Som eksempel kan det nevnes at Ruter har tapt om lag 90 prosent av billettinntektene siden 12. mars, noe som gir et månedlig inntektstap på mellom 330-380 millioner kroner. Andre fylkeskommunale kollektivselskap og togselskapene melder om samme utvikling som Ruter opplever. På samme tid er det en økt tilstrømning til selskapene av kunder som vil ha refundert periodekort.

Krisepakken som Stortinget vedtok 31. mars vil ikke alene være nok for å berge kollektivtrafikken. Dette er aksjeselskaper som kan gå konkurs dersom det ikke blir tilført ytterligere midler. Dette er ikke virksomheter som samfunnet bare kan se på at blir avvirket. Det har foreløpig ikke kommet på plass en løsning for jernbaneoperatørene. Spekter har foreslått en rekke tiltak som vil bedre situasjonen for togoperatørene, slik som fjerning av avgifter og reduksjon av leiekostnader for leie av tog og lisenser (<https://spekter.no/Nyheter/Nyheter-2020/Foreslar-tiltak-for-a-bedre-situasjonen-for-togoperatorene/>).

En løsning som kan bidra til å bedre situasjonen for togoperatørene er nå tvingende nødvendig. Det trengs tiltak som både gir positiv effekt på egenkapital og likviditet. Dette er samfunnskritiske virksomheter som nå er i en høyst usikker økonomisk situasjon som følge av de restriksjoner som er innført som en følge av pandemien

Særlig utfordring i kultursektoren – for kort tidshorisont for planlegging

Kulturinstitusjonene og kulturhusene har som forretningsmodell å samle flest mulig i sine saler. Covid-19 og pandemien har derfor store negative utslag for denne sektoren. Alle våre kulturmedlemmer har etter pålegg fra myndighetene stengt ned sin publikumsrettede aktivitet fram til etter påske. Blant våre kulturmedlemmer som får fast driftstilskudd er det 31.03.2020 til sammen permittert over 1600 ansatte, del vil si omtrent 50 prosent av alle ansatte.

For kulturmedlemmene våre er det knyttet stor usikkerhet til hva som vil skje fremover, som for eksempel når de vil kunne starte opp prøver igjen eller invitere internasjonale artister til å avholde planlagte konserter i konserthusene. En ekstra usikkerhetsfaktor er i hvilken grad publikum vil være klare for å sitte sammen med mange andre for å oppleve kunst og kultur. I museene er det stor usikkerhet knyttet til om de vil kunne ta imot publikum i turistsesongen. Pandemien fører til at alle opplever publikumssvikt. Det er veldig få, om noen, som i disse dager kjøper billetter til forestillinger og konserter også til høsten, og med en verdensomspennende pandemi uteblir også turistene, som ikke planlegger reiser i en slik urolig tid. Dette får selvsagt store konsekvenser for økonomien i disse selskapene. Våre medlemmer har faste ansatte, men de er også avhengige av eksterne krefter for å få forestillinger opp og stå. Institusjonene har avtaler med regissører, dirigenter, solister, scenografer og en rekke andre aktører uten fast tilknytning til huset, som skal være med å produsere forestillinger, eller gjestespille hos seg.

Helsemyndighetene opererer med korte tidshorisonter for sine tiltak, noe som gjør planleggingen av fremtidige prøver, forestillinger, konserter, utstillinger og annen museumsaktivitet svært utfordrende.

Spørsmålet er om myndighetene etter hvert kan vurdere noe lengre tidshorisonter slik at det legges bedre til rette for at virksomhetene bedre settes i stand til å planlegge igangsetting igjen.

De iverksatte tiltakene gir utfordringer knyttet til å sikre tilstrekkelig arbeidskraft

Karantenereglene og stengte skoler og barnehager gjør at virksomhetene får færre ansatte på jobb med dertil større belastning på øvrige ansatte og tilsvarende utfordringer med driften. Det er ellers pekt på at det er stor forskjell på å være hjemme og skulle jobbe via hjemmekontor med små barn og ungdomsskolebarn, og at man ved en eventuell lemping av reglene bør starte med de yngste barna dersom dette er smittevern faglig mulig. Spekter har pr i dag ingen kvantitativ oversikt over omfanget av problemet hos våre medlemsvirksomheter og hvordan det eventuelt vil utvikle seg, men vi vil snarlig gjennomføre en Questback-undersøkelse blant medlemmene våre som kan gi mer informasjon.

Helse, omsorg, rehabilitering mv – endrede rammebetingelser og behovet for forutsigbarhet

Private sykehus som er medlemmer i Spekter har betydelig redusert pasienttilstrømming som følge av pandemien og behandlingstilbud som er stengt ned etter ønske fra helsemyndighetene. Disse sykehusene har ledig kapasitet som de har stilt til disposisjon for å avlaste øvrige deler av spesialisthelsetjenesten. En nærmere avklaring om hvordan ledig kapasitet i de private sykehusene kan brukes og avtalemessig regulering av dette, vil være et viktig bidra i å ta eksisterende ressurser i bruk for å håndtere pandemien, og samtidig gi økonomiske forutsetninger for de private sykehusenes videre drift på lengre sikt. Inntektstap må også dekkes der tapet direkte kan relateres til pandemien eller der årsaken er knyttet til statlige eller kommunale føringer relatert til Covid-19.

Dette inkluderer private og ideelle helse-, omsorg- og velferdsbedrifter som driver f.eks. rehabiliteringsinstitusjoner som nå får mindre eller ingen pasienter grunnet utsettelse av ordinære operasjoner på sykehusene grunnet koronakrisen – og private og ideelle leverandører innen bl.a. hjemmetjenester, BPA, barnevern og avlastning, som opplever avbestillinger og mindre avrop.

I innledende faser av pandemien har det vært krevende for myndigheter og offentlige oppdragsgivere å være fullstendig koordinert i informasjonen om tiltak og økonomi overfor private sykehus og private/ideelle institusjoner innen rehabilitering, arbeidsrettet rehabilitering, arbeidsmarkedstiltak og rusbehandling. For disse virksomhetenes planlegging og mulighet til å bidra under pandemien, er det ønskelig at informasjonen blir mer koordinert og enhetlig fremover.

Spekter har flere medlemmer blant verksteder som produserer ortopediske hjelpemidler. Dette er virksomheter som nå opplever økonomiske og likviditetsmessige utfordringer. Det er viktig at denne type sektorer gis rammebetingelser som gjør det mulig å komme gjennom krisen. Dels leverer de produkter som er kritiske for denne pasientgruppen, men de representerer også en viktig del av den fremtidige helsenæringen med arbeidsplasser i hele landet.

Særlige utfordringer knyttet til samfunnskritiske funksjoner og deres leverandører

Som vi har tatt opp i møte med Helsedirektoratet, er det særlige utfordringer knyttet til verdikjedene. Selv om oppdragsgiveren defineres som samfunnskritisk, vil det ofte være slik

at leverandører og underleverandører ikke er det. Likevel er disse leverandørene nødvendige for å opprettholde de samfunnskritiske funksjonene.

Flere av Spekters virksomheter har som nevnt aktivitet som er definert som samfunnskritisk, og har dermed unntak fra karantenebestemmelsene. Ufordringen er at mye av aktiviteten i forbindelse med både drift, vedlikeholds- og utbyggingsaktiviteter utføres av ansatte hos underleverandører som ikke har samme unntak. Dersom en ansatt hos en større svensk entreprenør ukependler til og fra sin bopel i Sverige, må vedkommende i karantene før de kan komme inn til Norge igjen etter en helg hjemme. Hadde vedkommende hatt et ansettelsesforhold hos oppdragsgiver, ville vedkommende derimot vært unntatt fra karantenebestemmelsene. Dette er en problemstilling som omtales særlig av samferdselsvirksomhetene.

Også andre samfunnskritiske virksomheter er i tilsvarende situasjon, ved at de i sin produksjonslinje er helt avhengig av f.eks IT-leveranser som ikke er definert å ha samfunnskritisk virksomhet, og som dermed blir underlagt karantenebestemmelsene. Dette fører til at hele produksjonslinjen påvirkes og forsinkes slik at samfunnskritiske funksjoner rammes.

Behovet for koordinerte smittevernråd

Vi vil avslutningsvis peke på behovet for at Arbeidstilsynets informasjon hele tiden er i samsvar med de råd som gis av Folkehelseinstituttet. Vi mener at FHIs vurderinger må utgjøre det offisielle smittevernfaglige grunnlaget som tilsynsmyndighetene skal forholde seg til.

Det er mange vedtak, reguleringer, anbefalinger og råd virksomhetene og deres ansatte skal sette seg inn i og forholde seg til i disse dager, og da er det i hvert fall helt avgjørende at myndighetene opptrer med koordinert og enhetlig informasjon.

Med vennlig hilsen

Arbeidsgiverforeningen Spekter

Kristin Juliussen/s

Analyse- og utredningsdirektør